

CSERÉPDARABOK

egy félbenmaradt világváros multjából

17.

Hogyan lett Petőfi a Nemzeti Színház tagja?

Szintiszta pesti történet.

Nem új ugyan, mert Petőfi életrajzírói felhasználták már az adatokat, de különös üdéséget ad a kis történetnek, hogy első forrásból való. Kemény János kis-kőrösi evangélikus lelkész, aki benső barátja volt Petőfinek, vele járt iskolába Aszódon, jegyezte fel 1881-ben.

Hogyan lett Petőfiből színész, azaz hogy a pesti Nemzeti Színház tagja? Tiszta véletlenek multjával, hogy maga is törekedett a komédiás élet felé.

1844-ben Pozsonyban beszélte el Petőfi a történetet Kemény Jánosnak.

Az aszódi négy gimnázium elvégzése után Petőfi Selmecbányára került. Selmecről jött Pestre. Pesti viselt dolgait így mondta el:

— Pestre érve, nagy aggodalomban voltam, mitévő legyek, hova szálljak? De csakhamar eszembe jutott apám pesti szállása: a *Vörös ökör*-nél. A fogadós engem is ismert, mert apámmal már többször megfordultam nála. Zsebkenőbe göngyölt podgyászommal a hónom alatt tehát egyenesen odamentem s egész határozottsággal, mint akinek rendben van a szénája, azt parancsolám a fogadósoknak: nyissa ki apám szállásosztóját, mert engem előre küldve, két nap mulva ő is utánam fog jönni.

Két nap mulva, mikor már el akart menni a kényelmes szállásról és ott akarta hagyni a jó kosztot, deus ex machina, megjelent a *Vörös ökör*-ben az öreg Petrovics.

— Az ivók szobájában — folytatja — egyszerre megdördült apám bariton hangja. Én szoborral meredtem, s az ablakhoz futottam, de azon erős vasrostély volt. A fogadós azzal fogadta, hogy Sándor úrfi már türelmetlenkedett hosszas elmaradása felett. „Sándor, az én fiam?” — kiáltá kidülledt szemekkel apám. — „Csak nem az én fiam van itt?” Kopogtatás nélkül nyitott be szobám ajtaján és én megpillantám különben piros, most halvány arcát, melyből két haragos szempár („két haragos szempár” — így írta Kemény János) meredezett felém. Eleibe törtem, megragadtam és megcsókoltam kezét. Ő csak ennyit mondott: *Hol veszed itt magad? Reménylem, hogy tanáraid tudtával vagy itt?*

Az öreg Petrovics erre fia bizonyítványát kérte, a fiú kereste, kereste, de persze sehol se találta. Végre azt mondta, hogy volt házigazdájánál hagyta.

— Menjünk hát oda, — szolt az öreg — úgyszólván meglátogatni a jó embereket.

Petőfi az uton mindenáron „kereket akart oldani”, de az öreg már gyanút fogott és állandóan figyelte. Végre a volt házigazda házának lépcsőjén olyan helyzet alakult ki, hogy az ifju Petőfi megugorhatott.

— Szegény apámat, — mondja — ott hagytam, magam pedig mentem, amerre a szemem látott. *Most lettem csak igazán présbe csavarítva.* Alig volt már egypár krajcárom, lakásomat pedig otthagytam. *A színészet volt lelkem régi ábrándja, azért lehangolva bár, de meg nem törve, a Nemzeti Színház felé irányzám lépéseimet. Hosszabb utánjárás után sikerült is egy statisztai állást kiereszkölnöm Rónay név alatt.* A próbákön és előadásokon híven ott voltam és hureoltam a kortinákat. Apám, de különösen jó anyám eközben roppant szívzorogásokat szenvedtek miattam. Kerestek is Pesten több alkalommal, sőt ismervén a szinpad iránti vonzalmamat, a *Nemzeti Színházhoz is ellátogattak, kérdezősködve Petrovics Sándor után.* Minthogy azonban én *Rónaynak* hivatam magamat, s a színházi alsóbbrendű személyzet a Petrovics nevet hírből sem ismerte, fel nem találhattak.

Egy napon azonban toborzó huszárokat pillantott meg Petőfi az utcán valamelyik „alsóbbrendű csapszék” előtt. Amint ott érdeklődik, a vállára csap egy „csákós, de még gatyás” huszár. Szabad-szállási fiú volt, aki ismerte Petőfi szüleit. Ezt, mint huszárt „úgyszólván elviszik Taliánországba”, ennek nyugodtan elmondott mindent, még azt is, hogy Rónay néven szerepel a színházban. A szabad-szállási fiú azonban nem ütötte meg a katonai mértéket, „per varios casus” hazakerült és mindent elmondott Petrovicséknak.

— Szüleim kapva kaptak az örömhíren, — fejezte be Petőfi az elbeszélést, — azonnal siettek fel Pestre, még pedig egyenesen a Nemzeti Színházhoz. Éppen próbaelőadás volt, melyet én a kulisszák mögül néztem, midőn egyszerre hallom odakint apám dörgő hangját, amint *Rónay után tudakozódik.* Ugyanebben a pillanatban nyílt az ajtó: kedves jó anyám zokogva rohant felém, nyakamba borult és esőköcsökével özönével árasztotta el halvány arcomat és elnémult ajkaimat.

Atyja, de különösen anyja kérésének engedve, Petőfi Szabad-szállásra ment és elhagyta — mint ő maga mondta — „fényes állását”.

18.

Pest magyarosodása

Mikor kezdődött Pest magyarosodása? 1856-ban *Tormay*, a város tisztifőorvosa a születettek *nembeli* arányából, amely szerint az újszülött fiúk és leányok ará-

nya 31:29, kifejtette, hogy *Pesten a magyar faj tulnyomó*, mert a tiszta, a nemzetiségekkel nem kevert vidékeken a férfiak aránya a nőkhöz 16.15 szokott lenni. A német és a szláv fajnál a viszony, éppen fordított szokott lenni. Hát a zsidók? Az 1851-iki hivatalos összeírás szerint Pest 127.935 lelke közül 12.642 volt zsidó. Ebből a számból azonban a hivatalos megállapítás szerint kimaradtak a „nem idevalók”. A kitünő *Hunfalvy János* erre ezt jegyzi meg: „Ha ez az adat helyes, akkor különösen sok nem idevaló izraelitának kell Pesten laknia, miután bizonyosan 20.000-nél több izraelita lakik itt.”

19.

Amikor még új volt a Lánchíd...

A Lánchíd ünnepies megnyitása 1849 november 20-án történt. Legalább tíz esztendőn át leírhatatlan büszkeséggel nemcsak minden külföldinek, de minden vidéki magyaroknak is a Lánchídat mutatták be, mint Pest legnagyobb nevezetességét.

Az 1832—36-iki országgyűlés hosszú vita után országos küldöttséget választott, amely 1838 szeptember 27-ikén kötött szerződést *Sina György* báróval. A báró a szerződés szerint kötelezte magát: „Vézerlete alatt alkotandó részvényes társasággal Buda és Pest városok között az országos küldöttség által megállapított kétészlopú, minden célra és teherre számított, s így a szakadatlan közösülésre tökéletesen alkalmas lánchídat és ugyan az említett küldöttség által kijelölt vonalon *Clark Vilmos Tierny* által készített rajznak utmutatása szerint tulajdonképpen felépíteni s lehető legrövidebb idő alatt a közönség használatára megnyitni.”

A híd *tizenegy esztendőig épült* legnagyobbbrézt angol és olasz munkások vezetésével, de mellettük mind nagyobb ügyességre tett szert a magyar, német és tót munkásság is.

Kinek az alkotásai a legendás orosz-lánok? „*Marsalkó János*, löseifei, faragta a szép műdarabokat. A gránittalapzatok előoldalán mindkétfelől *Széchenyi István* gróf és *Sina György* báró cimerei láthatók. E cimereket szintén *Marsalkó* mintázta, *Gál András* pedig ércebe üntötte.”

Nem volt kisebb büszkeség az alagút sem és a budai ember el-elábrándozott ebben az időben, ha most Mátyás király feltámadna... Bizony ez egyéb okokból is kívánatos lett volna, de igaza van az egykoru írónak abban is, hogy „ha Mátyás király és fényes kísérete sirjából kiléne, s vasár- és ünnepnapon a Lánchíd egyik végétől a másikig vonul s szakadatlanul tovább az alagút szájáig s rajta keresztül a Krisztinavárosig elhúzó-

farka emberszalagot meglátná, bizonyosan szót nem lelne bámulata kifejezésére, meg nem foghatná, micsoda hatalom birta a széles Dunát átívelni, a nagy hegyet keresztülvájni!“

Mibe került a Lánchíd és mibe az alagút?

A Lánchíd összes költségei, az előmunkálatok, a budai parton lévő kinestári épületek megváltása, a két városnak fize-

tett kárpótlás a régi hídtól járt vámjövedelem megszüntetéséért és a tulajdonképeni hidépítés költségei 6,575.842 pengőforintot tettek ki, amiből magára a hidépítésre 4,412.628 pengő forint esett. Az alagút költségeire az „előleges fölvétel“ szerint az Ürményi József elnöklete alatt álló „résztvényes társaság“ 300.000 pengő forintot állapított meg.

Pogány Béla